

СПОМИН ПРО ВЧИТЕЛЯ

Л.Д. ЮРЧАК

Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 Київ, вул. Тімірязєвська, 1

Щедра українська земля на таланти! Саме таким золотим самородком був Андрій Михайлович Гродзінський, мій перший вчитель в науці, наставник, учений зі світовим ім'ям.

Прийшла я до нього у 1960 р. відразу після закінчення Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. Андрій Михайлович працював тоді старшим науковим співробітником у відділі фізіології рослин Інституту ботаніки АН УРСР, яким керував К.М. Ситник. У відділі працювали вчені різних поколінь: старшого — В.А. Гарнага, А.Г. Гончаров, А.Н. Закардонець та ін., середнього — К.М. Ситник, А.М. Гродзінський, Л.О. Ейнон, Р.Ф. Процко, О.Б. Бойчук та ін. і молодого — Л.И. Мусатенко, А.Г. Батрак, Т.М. Філіпович, Л.С. Драбкіна та ін. Незважаючи на різну вдачу і характер співробітників-колег, поряд з Андрієм Михайловичем завжди хтось був, кожен хотів з ним порадитись, почути його думку. Робив він це легко, інколи з іронією, але завжди оригінально, чим і приваблював колег.

Саме тоді Андрій Михайлович захопився проблемою алелопатії. У розпалі були його первісні роботи, які викликали бурхливі дискусії. Я була свідком і того, як гартувалися бойцовські якості вченого, коли він відстоював свої погляди.

У нас була невелика кімната-лабораторія на вул. Рєпіна (нині Терещенківська), а нау-

ково-експериментальна база розташовувалась поза містом — у Феофанії, куди міський транспорт не їздив. Добиратися було надзвичайно тяжко, але Андрія Михайловича це не пригнічувало — дуже захоплювала робота. Працював він натхненно, насичено, самовіддано, розвиваючи ідею німецького вченого Ганса Моліша щодо хімічного взаємодію впливу вищих рослин. Андрій Михайлович збирав матеріал про алелопатичні властивості рослин з різних типів фітоценозів: лісових, польових, штучних тощо; обходив усі околиці Києва і області, багато часу присвячував експедиціям в заповідники “Стрилецький Степ”, “Хомутівський Степ”, “Михайлівська Цілина”, “Кам'яні Могили”. Це був природжений експериментатор, який добре знав лабораторну справу, володів багатьма методами дослідження рослин і ґрунту. До такого дослідника тягнулася молодь. З Андрієм Михайловичем завжди було весело і цікаво.

А.М. Гродзінський чудово знав рослини, їхні українські народні та латинські назви, корисні властивості і застосування; цього ж вимагав від нас — своїх учнів. Причому робив це не нав'язливо, а так, між іншим. Бувало, не встигне вийти з автомобіля, а вже питає: “А це що за рослина? Яка латинська назва?” Ми це добре знали й старалися пам'ятати не тільки українську, а й латинську назву, бо було дуже незручно навіть перед водієм, не тільки перед науковцями,

адже й нині буває, не можеш відразу згадати українську назву рослини, а латинь залишилася в пам'яті.

Вражали глибокі наукові знання Андрія Михайловича, його ставлення до співробітників: він не тільки писав завдання на кожний робочий день (інколи їх було до 40), але й давав змогу самостійно їх виконати. Робочого часу на їх виконання часто не вистачало, тому працювали доти, поки зробимо все. Вчитель відповідально ставився і до себе і до нас, його учнів. Проте жодного разу не підвищив голос, не принизив, лише уважно подивиться, і зрозумієш, що допустив помилку.

Він мав феноменальну пам'ять на дати, прізвища, імена та по-батькові не тільки тих людей, що його оточували, але й близьких, родичів і друзів його співробітників. Знаходив час і на привітальну листівку, любив листуватися і всі листи зберігав. Цікавився нашим побутом, життєвими проблемами.

Характерними рисами Андрія Михайловича були простота і доступність, це, мабуть, і заохочувало людей до спілкування з ним. Андрій Михайлович любив жарти, примовки, ніколи не був байдужим. Його знали скрізь і радо зустрічали: і у Феофанійському лісовому заповіднику, і в науково-дослідних інститутах Академії наук, де в нього були тісні контакти з науковцями, і в Білоцерківському сільськогосподарському інституті, в якому працювали його батьки і який для нього був *alma mater*.

Дуже любили Андрія Михайловича аспіранти й молоді вчені. З ним радились, консультувались, часто навіть з тих питань, які начебто не відповідали його фаховим інтересам. Вражало вміння розпізнавати головний стрижень проблеми, вміння багатостороннього підходу до її вирішення не тільки з теоретичних, але й практичних позицій.

Творчі контакти зв'язували Андрія Михайловича з В.В. Осичнюком, людиною теж захопленою і закоханою у ботаніку, яку він називав з любов'ю "Вітамін". Найчастіше вони зустрічалися в "Хомутовському Степу", де могли годинами, інколи до глибокої ночі, розмовляти і дискутувати не тільки стосовно загальних проблем біології, а й різних акту-

альних проблем політики та економіки. Їх пов'язували дружні стосунки, вони добре розуміли один одного. Такі ж теплі взаємовідносини були з Л.О. Ейнором, В.М. Паршиковим, Р.Ф. Процько та ін.

Пам'ятаю, як Андрій Михайлович серйозно ставився до наукової документації. Одного разу в експедиції у вантажному автомобілі за ящики впав експедиційний журнал з даними, я його ніяк не могла знайти. Андрій Михайлович на мене не сварився, і я більше ніколи не бачила його таким сердитим. Коли журнал знайшли, він сказав: "Пам'ятайте, що первинна документація — це свята святих, і Ви за неї відповідаєте головою". Я зрозуміла, що то були не пусті слова, і цей випадок запам'ятала на все життя.

Мене завжди дивували його раціональність і зібраність у постановці дослідів: все до дрібниць прораховував наперед, ретельно готувався, уникаючи марної трати часу. Всі наукові журнали мали номери, зшивалися. Що треба, фотографували, детально описували й аналізували. За такими журналами легко було писати звіт. А.М. Гродзінський не терпів розхлябаності, неакуратності і вмів це необразливо висміяти.

Звітні засідання відділу та вченої ради були для нього справжнім святом — так відповідально до них він готувався: з таблицями, слайдами, фотографіями. На оформлення звіту акцентував велику увагу, цього ж вимагав й від інших.

Андрій Михайлович багато читав. У нього були глибокі знання з різних галузей природничих наук. Любив і добре знав сучасну художню літературу. Театр не любив, казав, що там все напускне, несправжнє: "Я не люблю бутафорію, люблю реальність! Мені краще подивитись хороший фільм, ніж виставу в театрі". Колись в Інституті ботаніки розігрували один чи два квитки на концерт співачки Іми Сумак, бо практично неможливо було потрапити на її концерт. Виграш випав Андрію Михайловичу, але він люб'язно подарував квиток мені. Для мене це стало справжнім незабутнім святом.

У пам'яті залишилися поїздки у ботанічні сади і дендропарки України, коли Андрій Михайлович був уже директором Централь-

ного республіканського ботанічного саду АН УРСР. Для нього вони були “бальзамом на душу”, яка тягнулась до природи. Надзвичайні спостережливість і проникливість дивували нас, його учнів. Інколи ми звертали увагу на щось лише тоді, коли він скаже: “А ви бачите алелопатію в природі? Я її побачив ще з вікна автомобіля!”

Незабутніми є і всесоюзні конференції та симпозиуми з алелопатії та фітонцидології, які відбувалися в різних містах колишнього СРСР. Андрій Михайлович завжди був у центрі уваги: стільки в нього було наукових ідей. Він став лідером алелопатичної науки не тільки у своїй країні, а й за кордоном. Це лідерство продовжувалося протягом трьох десятиліть!

Андрій Михайлович був дуже вимогливим до себе, вважав, що тільки зміна трудової діяльності може дати відпочинок мозку, він завжди використовував це на практиці, беручи у руки сокиру чи пилку для фізичної роботи. Мало спав, поспішав зробити якомога більше. Навіть на відпочинку ніколи не був без діла: читав, аналізував, писав. “Мені не цікаво відпочивати без роботи”, — казав він нам. Робота у будь-якому вигляді була його життям.

Досягти вершин в науці Андрію Михайловичу допомогли не тільки природні дані — неабияка пам'ять, допитливість, настирність, а й надзвичайні працелюбність і працездатність, вимогливість і всебічна ерудиція. Широкому розвитку вченого сприяло й родинне оточення, адже батьки Андрія Михайловича, його брат і сім'я — всі були справжніми науковцями. Одного разу я була свідком розмови сина з матір'ю — це була щира задушевна бесіда односторонців. Андрія Михайловича цікавило все: здоров'я матері, питання побуту, робота, знайомі тощо.

А.М. Гродзінський був уважним і дбайливим чоловіком, люблячим батьком для своїх двох доньок — Тетяни і Ганни — і турботливим дідусем. Сімейні проблеми ніколи не залишались осторонь нього: все пам'ятав і намагався вирішувати. Умів робити все — не

тільки наукову, але й повсякденну роботу. Дивувало його вміння готувати їжу. Деякі перші уроки з кулінарії я отримала у Андрія Михайловича. Але він підкреслював, що побут не повинен бути на першому плані.

Андрій Михайлович цінував тепло і затишок у лабораторії, любив зі своїми колегами святкувати по-домашньому, з традиційними українськими стравами. У такій атмосфері він відчував себе добре; любив і знав багато українських пісень, анекдотів.

Ще в аспірантські роки нужда застала Андрія Михайловича реферувати статті іноземних вчених для ВІНІТІ. Ця робота припала йому до душі: по-перше, він мав інформацію, по-друге, освоїв декілька іноземних мов, по-третє, вдало поєднував її зі своєю основною роботою. Звичка реферувати залишилася у нього на все життя, завдяки чому у нього була велика добірка рефератів.

Андрій Михайлович вільно володів німецькою, англійською та французькою мовами. І коли одного разу до нас у ботанічний сад приїхав американський вчений з доповіддю, а перекладачка досить важко перекладала специфічні терміни, Андрій Михайлович встав і сам синхронно переклав всю доповідь без усяких зволікань.

У Андрія Михайловича була велика кількість аспірантів і здобувачів. Для всіх він мав час, щоб вислухати і обміркувати наукову тему, але спочатку вислуховував погляди молодого вченого, лише потім корегував своїм науковим баченням проблеми. Він не любив співавторства зі своїми учнями, завжди казав: “У мене стільки своїх ідей, що мені їх досить, можу поділитися й з Вами”, і майже завжди викреслював своє прізвище зі співавторства, а якщо і залишав, то обов'язково добавляв у статтю свої думки.

Світлий образ Андрія Михайловича Гродзінського — людини і вченого з великої літери — назавжди залишиться у нашій пам'яті. Добрі зерна, які він сів, ще довго проростатимуть у майбутніх поколіннях!

Надійшла 13.02.2001